

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آشنایے زدایے

در قطع کتاب تصدیق کودک و نوجوان

سمیرا صفاری

نوید خالصی

همکاری:

شیریار اسدی

دکتر علی اکبر شریفی مهر جردی

۱۳۹۵

سرشناسه	: صفاری، سمیرا، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: آشنایی‌زدایی در قطع کتاب تصویری کودک و نوجوان/ سمیرا صفاری، نوید خالصی؛ با همکاری شهریار اسدی، علی‌اکبر شریفی‌مهرجردی.
مشخصات نشر	: یزد: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یزد، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۰ ص: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۱۱۴-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	: قیفا.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: کتاب‌سازی برای کودکان -- ایران -- نمونه‌پژوهی
موضوع	: Children's books -- Iran -- Case studies
موضوع	: کتاب -- قطع
موضوع	: Books -- Size
موضوع	: تصویرگری کتاب
موضوع	: Illustration of books
موضوع	: کتاب‌سازی برای کودکان -- تصویرها
موضوع	: Children's books -- Illustrations
موضوع	: کتاب‌های مصور برای کودکان
موضوع	: Picture books for children
شناسه افزوده	: خالصی، نوید، ۱۳۴۷ -
شناسه افزوده	: اسدی، شهریار، ۱۳۴۴ -
شناسه افزوده	: شریفی‌مهرجردی، علی‌اکبر، ۱۳۴۶ -
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد.
رده‌بندی کنگره	: ۷۱۳۹۵۱۰۳۱ ص ۱/۱
رده‌بندی دیویی	: ۵۵۰۹۸۰۱۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۶، ۷۷

آشنایی‌زدایی در قطع کتاب تصویری کودک و نوجوان

نویسندگان	: سمیرا صفاری، نوید خالصی، با همکاری شهریار اسدی، علی‌اکبر شریفی‌مهرجردی
ناشر	: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی یزد
ناظر چاپ	: حمید صادقی، اسماعیل ثقفی
نوبت چاپ	: اول ۱۳۹۵
شمارگان	: ۲۰۰۰ نسخه
لیتوگرافی، چاپ و صحافی:	سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی
طرح جلد	: سمیرا صفاری
صفحه‌آرایی	: محمد مهدی صادقی نژاد
قیمت	: ۱۱۰۰۰۰ ریال
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۱۱۴-۶
ISBN: 978-964-10-4114-6	

- انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد
- E-mail: entesharat_elmi@iauyazd.ac.ir
- یزد- صفاییه- دانشگاه آزاد اسلامی- انتشارات ۰۳۵-۳۸۲۱۴۸۱۳-۳۱۸۷۲۲۸۰
- حق چاپ برای دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد محفوظ است.
- تلفن مرکز پخش: ۰۳۵-۳۸۲۱۴۸۱۳-۳۱۸۷۲۲۸۰

سخن ناشر

«آشنایی‌زدایی در قطع کتاب تصویری کودک و نوجوان» در واقع به کارگیری نظریه آشنایی‌زدایی در تولید کتاب، یافتن علل مؤثر بر انتخاب قطع آن و بررسی چگونگی آشنایی‌زدایی در کتاب تصویری کودک و نوجوان است. ضرورت نشر آن، ارائه مجموعه‌ای از کتاب‌های تصویری موجود، راهکارهایی برای ایجاد تنوع بصری در کتاب‌های آتی، تأمین منابع درسی واحد تصویرسازی و ارتباط تصویری در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد است. مخاطبان آن دانشجویان، اساتید دانشگاه، طراحان، ناشران، علورکلی همه متصدیان حوزه نشر کتاب به‌ویژه کتاب کودک و نوجوان هستند. این ضمن ارائه محصول جدید، کتاب طوماری، عواملی چون سبک بودن، موضوع، فضای متن، شکل ظاهری، نوع کاربرد، تعداد صفحات، تعداد رنگ، نوع طراحی و هزینه تولید را مؤثر بر انتخاب قطع کتاب دانسته و تنوع قطع و بسته‌بندی را مسبب آشنایی‌زدایی و سبک کتاب جدید بیان نموده است.

مجموعه‌ای که به پیشگام علاقه‌مندان تقدیم می‌شود حاصل تلاش خستگی‌ناپذیر اساتید بزرگوار سرکار خانم سیرا مری، جناب آقای نوید خالصی، شهریار اسدی، علی‌اکبر شریفی‌مهرجردی است که با همین موضوع تهیه و تدوین شده است. در پایان این سخن بر خود فرض می‌دانم از اعضای فرهیخته‌ی شورای انتشارات و نیز داوران و ویراستاران علمی و ادبی و همه‌ی عزیزانی که در راه انتشار این مجموعه تلاش کرده‌اند به‌ویژه از سرکار خانم دکتر معصومه خطاطی ریاست محترم دانشگاه و جناب آقای دکتر نوید نصیری‌زاده معاونت محترم پژوهش و فناوری که همواره عنایت ویژه‌ای به مجموعه‌ی انتشارات علمی دانشگاه دارند، صمیمانه قدردانی و سپاسگزاری نمایم.

به امید توفیق الهی

حمید صادقی

مدیر مسئول انتشارات علمی دانشگاه

بیان هنری از شیوه‌های ارائه تجسم و خلاقیت‌های بشری است که در قالب زمان جای نگرفته و در رویکرد تجسمی خود، همواره در جهت تکامل بوده است. همچنین هر زمان توانسته با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی، اجتماعی و سیاسی صورتی متفاوت به خود گرفته و جایگاه مناسبی برای ارائه آرمان‌ها و ایده‌ها و تفکرات بشری ارائه نموده است. در این مسیر هنرمند با بهره‌گیری از مبانی هنرهای تجسمی و یا عناصر نوشتاری و با تدبیر و اندیشه‌ای خلاقانه از ترکیب و هارمونی آنها توانسته در بیان باورها، ارزش‌ها و تجربیاتش پدیده‌ای را بسازد که به آن اثر هنری گفته می‌شود.

در جریان هنر معاصر ما بیش از هر دوره دیگری شاهد آثاری با نوآوری و نواندیشی روبرو می‌باشیم. عادت و روزمرگی ما را از واقعیت دور می‌کند و بشدت مانع خلاقیت است. گاه باید به گونه‌ای فکر کرد که آنچه تاکنون دیده‌ایم، انکار ندیده‌ایم و برای ما تازگی دارد. که در این صورت نتوانست به خیلی از حقایق که تاکنون برایمان پوشیده بوده پی ببریم. انسان در از گذشت زمان اسیر قراردادهای نام‌ها و عادت‌ها می‌شوند و این عادت‌ها، روزمرگی‌ها باعث کشیده شدن پرده‌ای در برابر چشمان ما شده و مانع دیدن تازگی‌ها می‌شوند. تازگی هم‌یشه وجود دارند، اما لایه‌ای از کهنگی هاست که مانع دیدن آنها می‌شود. به همین دلیل، خلاقیت لازم است تا پرده‌ها را کنار زده و عادت‌ها را شکسته و با روزمرگی بجنگیم. این ضرورت و احتیاج به تازگی در هر حوزه‌ای نیاز انسان معاصر است و باید همواره سعی تازه بگیریم تا صدایمان در میان ازدحام مفاهیم به گوش مخاطب برسد. آشنایی‌زدایی، روشی است که عادت‌ها را می‌زداید و چشم‌ها را به روی تازگی‌ها می‌گشاید و موضوعاتی که ارزش خود را از دست داده دوباره ارزشی تازه می‌بخشد.

مفهوم اصلی آشنایی‌زدایی، شناخت به شیوه‌ای تازه است و نیاز ضرورت شناخت. رویکرد آشنایی‌زدایی، موضوع را چنان می‌نمایاند که گویی برای نخستین بار به چشم می‌آید. تا آنجا که هدف اثر هنری، دیگر نزدیک کردن معنا به گستره‌ی شناخت مخاطب نخواهد بود، بلکه ایجاد شکلی تازه از ادراک و گسترش امکان شناخت مخاطب است. حال با به کارگیری این مفهوم نظری، تغییرات و ویژگی‌های نویی را در ارائه اثر هنری می‌توان ایجاد کرد تا فرم و ساختار نو در ذهن مخاطب نقش ببندد و باعث جذب او شود.

کتاب «آشنایی زدایی در قطع کتاب تصویری کودک و نوجوان» به کوشش پژوهشگر ارجمند سرکار خانم سمیرا صفاری از جمله پژوهش‌هایی است که به بررسی راهکارهایی جهت جذب مخاطبان و گسترش فرهنگ کتابخوانی پرداخته و با تحلیل قطع کتاب و ارزیابی کتاب‌های تصویری، ایده‌های خلاقانه و فرم‌های جدیدی را ارائه نموده است.

مطالعه این کتاب که به کارکرد مفهوم آشنایی زدایی در حوزه کتابهای کودک و نوجوان پرداخته، موجب ارزش بخشیدن دوباره به آثار مرتبط با کودکان و نوجوانان و ماندگاری آثار هنری و ادبی در اذهان می‌شود.

دکتر علی اکبر شریفی مهرجردی

استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل ۱: معیارهای انتخاب قطع کتاب کودک و نوجوان.....	۳
تعریف کتاب.....	۵
تاریخچه کتاب.....	۷
اجزای کتاب.....	۱۶
مراحل چاپ و نشر کتاب.....	۱۹
تعریف و لم کتاب.....	۲۴
استاندارد قطع کتاب در جهان و ایران.....	۲۶
عوامل موثر بر انتخاب قطع کتاب کودک و نوجوان.....	۳۳
فصل ۲: آشنایی زدایی با کتاب های تصویری کودک و نوجوان.....	۳۹
تعریف آشنایی زدایی.....	۴۱
آشنایی زدایی در کتاب.....	۴۶
کتاب تصویری کودک و نوجوان.....	۵۰
تنوع کتاب های تصویری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.....	۵۵
آشنایی زدایی در کتاب های تصویری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.....	۱۰۴
فصل ۳: نمونه موردی، کتاب طوماری.....	۱۱۳
نیازسنجی.....	۱۱۵
تاریخچه کتاب طوماری.....	۱۱۷
تعریف کتاب طوماری.....	۱۱۸
نمونه های موردی.....	۱۱۹
تولید.....	۱۲۷
آشنایی زدایی در کتاب طوماری.....	۱۲۷
پیوست.....	۱۳۱
پرسشنامه.....	۱۳۳
کارت مشاهده.....	۱۳۵
فراوانی انتخاب کتاب به تفکیک در هر شهر.....	۱۳۶
منابع.....	۱۳۳
منابع فارسی.....	۱۴۵

۱۵۰	منابع انگلیسی
۱۵۲	چکیده
۱۵۳	Abstract

www.ketab.ir

«به امیل عادت بدهید که به عادت عادت نکند.»

ژان ژاک روسو

همواره گسترش فرهنگ در جوامع، دغدغه ملل بوده است. یکی از آن موارد کتابخوانی است که سبب رشد فکری افراد می‌شود. ایجاد انگیزه برای مطالعه لازم است از کودکی شروع شود. کتاب‌های تصویری که کمتر متن دارند و با تصویر داستان کتاب را مطرح می‌کنند کمک بزرگی در ایجاد علاقه در کودکان و نوجوانان شده است. امکان خلاقیت در این نوع کتاب‌ها نیست. یکی از علل تاثیرگذاری آن‌ها تفاوت ظاهرشان با کتاب‌های مرسوم ادبیات است. ایجاد شوک بصری می‌تواند سبب جذب مخاطب گردد و آشنایی‌زدایی از عادت‌ها یکی از روش‌های آن است.

آشنایی‌زدایی یا «Defamiliarization» اولین بار توسط ویکتور شکلوفسکی در مقاله «هنر به عنوان شوگر» و در فلسفه فرمالیسم ایجاد شد. در ابتدا به تشخیص شعر از زبان محاوره بر اساس آگاهی به فرم در ادبیات مربوط می‌شد. (Crawford, 1984, ۲۰۹) پس از آن یاکوبسن و تیتانوف با عنوان «بیگانه سازی» از آن یاد کردند. (احمدی، ۱۳۸۲، ۴۷) شکلوفسکی هدف هنر را انتقال احساس از طریق نشان دادن اشیاء افزایش دشواری و طول ادراک آن بیان می‌کند. (Sokolovskij, 1998, ۱۶) یاکوبسن معتقد است آشنایی‌زدایی در گذر زمان به عادت تبدیل شده و نیاز به «آشنایی‌زدایی از آشنایی‌زدایی» است. (saffari, & Amoozadeh Lichaei, ۲۰۱۵, ۴۴۰) یعنی بعد از مدتی آنچه قبلاً نوآوری محسوب می‌شده تکراری شده و باید پدیده‌ای جدیدتر ایجاد کرد تا مجدداً عادت برهم زده شود.

یکی از راه‌های آشنایی‌زدایی در کتاب تغییر قطع آن است. این نوشتار برآن است تا با نگاهی به نظریه آشنایی‌زدایی و تاثیر آن بر دریافت مخاطب ضمن معرفی محصول

جدید، کتاب طوماری^۱ و بررسی کتاب‌های تصویری موجود در ایران، پاسخی به این پرسش‌هاست که آشنایی‌زدایی در قطع کتاب تصویری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان چگونه انجام گرفته است؟ نیز قطع کتاب کودک و نوجوان بر چه اساسی انتخاب می‌شود؟ و با توجه به تنوع در قطع کتاب‌های تصویری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان کدام گونه از موارد مفهوم آشنایی‌زدایی را بیشتر تداعی می‌کند؟ همچنین عواملی که سبب آشنایی‌زدایی کتاب طوماری می‌شود چیست؟ هدف این تحقیق بکارگیری نظریه آشنایی‌زدایی در تولید کتاب و بررسی میزان اهمیت شاخص‌های موجود در ارتباط با عوامل موثر بر توسعه محصول جدید در صنعت نشر و طراحی کتاب کودک و نوجوان می‌باشد. ضرورت آن ارائه راهکاری برای رشد این صنعت، جذب مخاطبان و افزایش زمان مطالعه به طراحان، استاتید گرافیک، ناشران و دست‌اندرکاران بستن دست‌اندرکاران دهنده فرهنگ کتابخوانی است. در این راستا مباحث کتاب در سه بخش بیان می‌شود. ابتدا مباحث طراحی قطع کتاب کودک و نوجوان ارائه خواهد شد. سپس آشنایی‌زدایی در کتاب‌های تصویری کودک و نوجوان شرح داده می‌شود. در انتها نمونه پیشنهادی، همان کتاب طوماری، طراحی می‌گردد.

برخود لازم می‌دانیم از کلیه کسانی که ما را در تدوین و نگارش این نوشتار یاری نمودند، صمیمانه تشکر و قدردانی نماییم به خصوص از اساتید فرزانه جناب آقایان شهریار اسدی، دکتر علی اکبر شریفی مهرجری که در کلیه مراحل انجام این پژوهش راهنمایی و همچنین از استادان فرهیخته جناب آقایان دکتر حمیدرضا قلیچ‌خانی، دکتر هادی مومنی، محمد قاسم‌زاده، دکتر احسان زرین‌آبادی، دکتر افشین عموزاده، نیز آقایان کوروش پارس‌نژاد، مهدی صادقی، رزاق رضایی، اسماعیل کی‌مد، عباس‌علی نکوکار، دکتر حسین شهنوازی و خسرو محمدیان که وقت خود را در سائبه در اختیار ما گذاشته و با دقت نظر خاصی مشاوره‌های لازم در این خصوص را ارائه فرمودند.

سمیرا صفاری